

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในหัวข้อเรื่อง มลเหตุของใจในการล่าสัตว์ป่าภายในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ ของประชาชนตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา นั้น มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากรสัตว์ป่า
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากรสัตว์ป่า

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การอนุรักษ์ไว้หลายแนวทาง เช่น นิวัต เรืองพานิช (2537 : 45) ให้ความหมายว่า การรู้จักนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด ใช้ได้นานและต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน โดยถูกต้องตามกาลเทศะด้วย นิวัต เรืองพานิช (2537 : 254) ได้อธิบายว่า สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง จัดอยู่ในทรัพยากรประเภทที่เกิดขึ้นทดแทนและรักษาให้คงอยู่ได้ (replaceable and maintainable) หรือเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ใช้แล้วไม่หมดไป (renewable resources) ในทำนองเดียวกัน อุทิศ ภูอินทร์ (2537 : 3) กล่าวเพิ่มเติมว่า สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรทางชีวภาพที่ทดแทนตัวเองโดยธรรมชาติจึงสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อความสุขสมบูรณ์ของมนุษย์ในหลายรูปแบบ ในแนวทางเดียวกัน อุทิศ ภูอินทร์ (2537 : 8) กล่าวถึงแนวคิดด้านการอนุรักษ์ว่า แท้จริงแล้วการอนุรักษ์ (Conservation) มิได้หมายความว่าไม่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แต่เป็นการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดด้วยการรักษาผลที่ได้อย่างยั่งยืน (Sustainable yield) ซึ่งเป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดตลอดไป มิใช่การเก็บรักษาแต่เพียงอย่างเดียว และการฟื้นฟูดูแลรักษาอย่างดี หรือให้สิ่งที่มีอยู่นั้นสามารถอำนวยประโยชน์ได้มากที่สุด (กรมป่าไม้, 2538 : 8)

ซึ่งกรมป่าไม้ (2537: 64) ได้สรุปว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า หมายถึงการดูแลบำรุงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรสัตว์ป่าให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์มากที่สุด นานที่สุดและเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด

สำหรับความหมายของสัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้จนกระทั่งปัจจุบัน ได้ให้คำจำกัดความของสัตว์ป่า คือ สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยสภาพตามธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือน้ำ รวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิด ยกเว้นสัตว์พาหนะซึ่งได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ ซึ่งได้แบ่งสัตว์ป่าออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สัตว์ป่าสงวน หมายถึง สัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ปัจจุบันมี 15 ชนิด คือ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร แรด กระซู่ กูปรี หรือโคไพร ควายป่า ละองหรือละมั่ง สมันหรือเนื้อสมัน เลียงผาหรือเขียงหรือกูราหรือโคร่า กวางผา นกแต้วแร้วท้องดำ นกกระเรียน แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เก้งหม้อ พะยูง หรือหมู่น้ำ

2. สัตว์ป่าคุ้มครอง หมายถึง สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง แบ่งออกเป็น 7 จำพวก คือ

2.1 สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม	จำนวน	189	ชนิด
2.2 สัตว์ป่าจำพวกนกมี 181 ลำดับ	จำนวน	771	ชนิด
2.3 สัตว์ป่าจำพวกเลื้อยคลาน มี 64 ลำดับ	จำนวน	91	ชนิด
2.4 สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำ สะเทินบก	จำนวน	12	ชนิด
2.5 สัตว์ป่าจำพวกปลา	จำนวน	4	ชนิด
2.6 สัตว์ป่าจำพวกแมลง	จำนวน	13	ชนิด
2.7 สัตว์ป่าจำพวกไม่มีกระดูกสันหลัง	จำนวน	13	ชนิด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสภาพนิเวศธรรมชาติไม่ได้หมายถึงเฉพาะ ดิน น้ำ แร่ธาตุหรือป่าไม้เท่านั้น แต่ยังมีสัตว์ป่าที่ช่วยสร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาจะต้องทำควบคู่กันในทุกด้าน

2.1.1 คุณค่าและประโยชน์ของสัตว์ป่า

ทรัพยากรสัตว์ป่านับว่ามีคุณค่าต่อมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบันและสืบต่อไปในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันยังมนุษย์มีความเจริญมากขึ้นเพียงใดสัตว์ป่าก็ยังมีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมดังที่ ชุมพล งามส่องใส (2526 : 3 - 5) และนิเวศ เรืองพานิช (2537 : 255 - 256) ได้กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของสัตว์ป่าในทำนองเดียวกันไว้ ดังนี้คือ

1) คุณค่าทางนิเวศวิทยา (Ecological Values) หรือประโยชน์ทางอ้อม องค์ประกอบของระบบนิเวศทั่วไปประกอบด้วยผู้สร้างหรือผู้ผลิตอินทรีย์วัตถุ (Producer) ผู้ใช้ประโยชน์อินทรีย์วัตถุ (Consumer) ผู้ย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ (Decomposer) สัตว์ป่าเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญในผู้เสพหรือผู้ใช้ประโยชน์อินทรีย์วัตถุ ทำหน้าที่ถ่ายทอดพลังงานและธาตุอาหารในระบบจากผู้สร้างหรือผู้ผลิตอินทรีย์วัตถุ ไปสู่ผู้ย่อยสลายหรือผู้ทำลายอินทรีย์วัตถุ ทำให้พลังงานและสารไม่คั่งค้างในระบบส่วนหนึ่งส่วนใดนานเกินควร ซึ่งความสมดุลตามธรรมชาติและพลวัตรของสังคมสามารถเป็นไปได้และดำรงอยู่ได้ด้วยสัตว์ป่าเป็นจักรกลที่สำคัญ จากนั้น อุทิศ กุญอินทร์ (2537 : 6) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความสำคัญของสัตว์ป่าต่อพันธุ์พืชที่ก่อตัวเป็นป่าสมบูรณ์มีอยู่หลายรูปแบบที่สำคัญการช่วยผสมเกสรการกระจายพันธุ์พืชและสัตว์ป่ายังเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมศัตรูพืชของเกษตรอีกด้วย

2) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (Commercial Values) สัตว์ป่าจะให้ประโยชน์ต่อมนุษย์โดยตรงคือ การใช้นเนื้อเป็นอาหาร และใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ของสัตว์ป่า เช่น ขน เา หนัง งา หรือแม้แต่ตัวของสัตว์ป่าเองก็ตาม มีสัตว์ป่าหลายชนิดที่มีความสวยงามและหายากจะถูกซื้อไปเลี้ยงไว้ในสวนสัตว์หรือเลี้ยงดูเป็นการส่วนตัว อาชีพการค้าสัตว์ป่าจึงถือว่าเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ผู้ค้าอย่างงดงาม มีสัตว์ป่าหลายชนิดถูกจับส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ รวมทั้งผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากสัตว์ป่าด้วย ปีหนึ่งๆคิดเป็นมูลค่านับล้านบาท นอกจากนั้น อุทิศ กุญอินทร์ (2537 : 4) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า สัตว์ป่าเป็นแหล่งพันธุกรรมของสัตว์เลี้ยงทั่วไป สัตว์ป่าส่วนใหญ่เป็นสายพันธุ์ที่โตเร็ว ให้เนื้อหรือไข่มาก และมีความทนทานต่อสิ่งแวดล้อมและโรค เนื่องจากสัตว์ป่าได้ถูกคัดเลือกโดยธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านาน การซื้อขายแลกเปลี่ยนสายพันธุ์คิดเป็นเงินตราจำนวนไม่น้อย

3) ประโยชน์ทางด้านความงามและความเพลิ็ดเพลิิน (Aesthetic and Ethical Values) สัตว์ป่าทำให้ธรรมชาติมีชีวิตชีวา การได้พบได้เห็นได้ยินเสียงสัตว์ป่าย่อมทำให้เกิดสิ่งบันเทิงใจหรือคลใจทำให้เกิดความสุขทางจิตใจทำให้รู้สึกตื่นเต้นเร้าใจมีความสดชื่นดีใจเกิดพลังที่จะคิดสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไปอีก ซึ่งเป็นประโยชน์ทางจิตใจที่ประเมินค่าเป็นเงินตราไม่ได้

4) ประโยชน์ในด้านวิชาการหรือทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Values) การค้นคว้าทดลองในด้านวิทยาศาสตร์ที่ก่อประโยชน์ให้สังคมในปัจจุบันหลายสาขาวิชาที่จำเป็นต้องอาศัยสัตว์ป่าเป็นตัวทดลอง เช่น ทางด้านชีววิทยา เกษศาสตร์ และการแพทย์ และยังการค้นคว้าทดลองในวิทยาการใหม่ๆ ได้เจริญรุดหน้าไปมากเท่าใด สัตว์ป่าที่ใช้ในการทดลองก็มีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้ อุทิศ กุญอินทร์ (2537 : 6) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การศึกษาพฤติกรรมและลักษณะของสัตว์ป่าบางประการซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้หรือวัดความเป็นไปหรือการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติได้ เช่น เขาควางอาจใช้พิสูจน์ความเข้มข้นของการสะสมของสารกัมมันตภาพรังสีในสิ่งแวดล้อม การโยกย้ายถิ่นของสัตว์ป่าบางชนิดสามารถใช้ในการทำนายสภาพภูมิอากาศที่จะเปลี่ยนแปลงหรือผันแปรได้

5) ประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจและการกีฬา (Recreational Values and Game) สัตว์ป่ามีคุณค่าทางด้านการพักผ่อนแก่นมนุษย์ โดยเฉพาะการอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่แออัดในเมืองใหญ่ๆ มีธุรกิจมากมายและจำเจอยู่ทุกวันย่อมเกิดความเบื่อหน่าย การได้เห็นสัตว์ป่าจะช่วยทำให้จิตใจสบายขึ้น โดยการออกไปเที่ยวล่าสัตว์ ชมสัตว์ป่า สะกดรอยสัตว์ ศึกษาชีวิตสัตว์ป่านอกจากนั้นยังเป็นการออกกำลังกายทำให้จิตใจแจ่มใสคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการงานต่างๆ ลงได้ นับว่าสัตว์ป่ามีบทบาทสำคัญในการใช้ประโยชน์ด้านนี้ไม่น้อย

6) คุณค่าทางการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Political Values) ในปัจจุบันนี้สัตว์ป่านับว่ามีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากหลายประเทศให้ของขวัญแก่กันโดยใช้สัตว์ป่า เช่น แพนด้าจากประเทศจีน ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่หายาก มีอยู่แต่เฉพาะในจีนแผ่นดินใหญ่เท่านั้น ได้ถูกส่งไปเป็นของขวัญแก่ประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เพื่อผลดีทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ สนธิสัญญาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าหลายสนธิสัญญาเกี่ยวข้องไปถึงการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ หรือ CITES (อุทิศ กุญอินทร์, 2537 : 7)

2.1.2 ปัญหาจำนวนสัตว์ป่าลดลง

มนุษย์เป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรสัตว์ป่าลดจำนวนลง ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับสัตว์ป่านับเป็นเรื่องที่น่าสนใจและต้องริบหาสาเหตุของการเกิดเพื่อจะได้ดำเนินการแก้ไขปัญหานี้เพื่อจะให้สัตว์ป่าอันเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้คงสภาพอุดมสมบูรณ์

อยู่ตลอดไปซึ่ง นิวัต เรืองพานิช (2537 : 257) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้จำนวนของสัตว์ป่าลดลงว่ามีอยู่ 2 ประการ คือ

1) การล่าสัตว์โดยไม่มีขอบเขตจำกัดในอดีตและปัจจุบัน การที่ประชาชนทั่วไปในชนบทล่าสัตว์ป่านั้น ส่วนใหญ่ต้องการที่จะล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร หรือล่าเพื่อการค้า เป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ครอบครัว ส่วนชาวเมืองหรือผู้มีอิทธิพลทั้งหลายต้องการล่าสัตว์ป่าเพื่อความสนุกสนานเป็นการทดลองอาวุธและความแม่นยำ หรือล่าด้วยความคะนองมือ ประกอบกับอาวุธที่ใช้ล่าทันสมัยขึ้น กลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ไม่รู้จักรับผิดชอบมีมากขึ้น จึงทำให้สัตว์ป่าหลายชนิดถูกล่าจนแทบจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทย

2) การทำลายที่อยู่อาศัยและแหล่งหากินของสัตว์ป่า เนื่องจากประเทศได้พัฒนาความเจริญมากขึ้น และประชากรของประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วความต้องการที่ทำมาหากินได้เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าจึงถูกบุกรุกทำลายเสียเป็นจำนวนมากทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ขาดแหล่งน้ำแหล่งอาหาร บางชนิดต้องหนีไปอาศัยในป่าลึก หรือไม่ก็ถูกล่าตายไปในที่สุด ทำให้จำนวนสัตว์ป่าลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว บางชนิดก็ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดก็กำลังจะสูญพันธุ์ไปในไม่ช้า

นอกจากสาเหตุ 2 ประการที่กล่าวไปแล้ว วติน อิงคพัฒนากุล (2526 : 93) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า สาเหตุที่จำนวนสัตว์ป่าลดลงจำนวนลง นอกเหนือไปจากการลักลอบล่าสัตว์อย่างไม่มีการขอบเขตจำกัดและการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าแล้วสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ปุ๋ยและการใช้ยาปราบศัตรูพืชจนเกินความจำเป็น ผ่นก็จะชะล้างปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ส่วนเกินให้แพร่กระจาย สะสมในดินและแหล่งน้ำ สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีดังกล่าวก็จะได้รับสารพิษเข้าไปสะสมในร่างกายทำให้ไม่สามารถต้านทานโรค และความสามารถในการสืบพันธุ์ลดลงอันจะมีผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จากการศึกษาของ สุณีัย ครุฑพานิช (2525 : 65) พบว่าค้างคาวท้องเหลืองใหญ่ซึ่งเป็นค้างคาวกินแมลงชนิดหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทย มีปริมาณ คี.ดี.ที. ตกค้างในร่างกายสูงที่สุด อันจะมีผลทำให้ค้างคาวชนิดดังกล่าวมีปริมาณลดลง ทำให้เกิดการไม่สมดุลกันกับปริมาณแมลงในธรรมชาติ และจะมีผลทำให้เกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืชในเวลาต่อมาได้ นอกจากนั้นยังพบอีกว่าการล่าสัตว์ป่ายังใช้วิธีที่รุนแรงโดยไม่คำนึงถึงระบบของทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น การจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ ดังจะเห็นได้จากสถิติข้อมูลจากการเกิดไฟป่าในจังหวัดพะเยา เมื่อเทียบกับการเกิดไฟป่าทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2542 ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปสาเหตุการเกิดไฟป่า (จังหวัดพะเยา)

สาเหตุ	จำนวน(ครั้ง)		พื้นที่เสียหาย(ไร่)	
	จังหวัดพะเยา	ทั่วประเทศ	จังหวัดพะเยา	ทั่วประเทศ
การล่าสัตว์ป่า	129	1,228	1,790	32,866
หาของป่า	67	2,142	801	36,245
เผาไร่	31	1,244	273	24,349
ทำไม้	13	387	201	4,445
จุดไฟเผาป่า	6	1,267	50	16,745
จุดเล่น	2	141	14	800
อื่นๆ(เผาขยะ)	1	467	5	15,840

ที่มา : รายงานสรุปผลการปฏิบัติงานสถานีควบคุมไฟป่า พะเยา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2542

สถิติการล่าสัตว์ป่าทั่วประเทศที่พบว่าเป็นสาเหตุให้เกิดไฟป่า คือ 1,228 ครั้ง พื้นที่เสียหายจำนวน 32,866 ไร่ การล่าสัตว์นั้นไม่ได้ก่อให้เกิดผลเสียโดยตรงต่อสัตว์ป่าเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการทำลายระบบนิเวศวิทยาและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า

2.2.1 ความหมายและวัตถุประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่านั้น อุทิศ กุญอินทร์ (2537 : 10) ซึ่งสอดคล้องกับกรมป่าไม้ (2512 : 64) ที่ได้อ้างแนวคิดของ Giles (1969) มาอธิบายไว้ว่า การจัดการสัตว์ป่าเป็นการนำเอาศิลปะ (Art) และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Science) มาร่วมกันเพื่อเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะและการกระทำหรือความสัมพันธ์ต่อกันของประชากรสัตว์ป่า (Wildlife Populations) ถิ่นที่อยู่อาศัย (Habitat) และความต้องการของมนุษย์ (Need of Man) เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์บางประการตามวิถีทางทางการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า ซึ่งเป้าหมายของการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่ามักเป็นไปในทางใดทางหนึ่งดังต่อไปนี้

1. เพื่อต้องการเพิ่มขนาดของประชากรของสัตว์บางชนิดหรือหลายชนิด
2. เพื่อเก็บเกี่ยวประชากรบางส่วนออกมาใช้ประโยชน์ตามวิถีทางของการใช้ผลผลิตอย่างยั่งยืน
3. เพื่อที่จะคงขนาดของประชากรไว้ที่ระดับใดระดับหนึ่งและลดประชากรลงให้ถึงระดับที่ประสงค์

2.2.2 วิธีดำเนินการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า

นิวัต เรื่องพานิช (2537 : 257) และอุทิศ กุญอินทร์ (2537 : 9) ได้อธิบายถึงหลักการจัดการทรัพยากรสัตว์ป่าไว้ในทิศทางเดียวกันว่าสัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเพิ่มจำนวนมากขึ้นได้แต่ถ้าหากสัตว์ป่าชนิดใดสูญพันธุ์ไปแล้วก็ไม่สามารถสร้างพันธุ์ของสัตว์ป่าชนิดนั้นขึ้นมาได้อีก การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าจึงควรมีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1) การป้องกัน การป้องกันให้สัตว์ป่าคงอยู่นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของการจัดการสัตว์ป่าเพราะถ้าหากสามารถที่จะคุ้มครองรักษาสัตว์ป่าชนิดต่างๆ ไว้มิให้ลดจำนวนลงหรือสูญพันธุ์ไปได้แล้วการดำเนินงานในเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดการสัตว์ป่าย่อมกระทำตามหลักวิชาการให้บังเกิดผลดีได้
- 2) การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ แหล่งอาหาร หมายถึงการป้องกัน การบำรุงรักษาและการปรับปรุงแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำและแหล่งอาหารของสัตว์ป่า ให้อยู่ในสภาพที่ดีและไม่ถูกล่าหรือทำลายให้สูญหายไป เพื่อให้สัตว์ป่าได้อยู่อาศัยอย่างปลอดภัย เช่น การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น
- 3) การค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ การค้นคว้าถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการจัดการสัตว์ป่าในอนาคต ซึ่งจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์สัตว์ป่า ก็เพื่อป้องกันมิให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์ แต่การที่จะจัดการสัตว์ป่าให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในระดับที่เหมาะสมกับแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัย จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าในเรื่องต่างๆที่จำเป็นต่อการจัดการสัตว์ป่าเสียก่อน แล้วนำเอาผลของการศึกษาค้นคว่านั้นมาเป็นแนวทางการดำเนินการให้ได้จำนวนสัตว์ป่าเพิ่มขึ้นในระดับที่พอเหมาะกับปริมาณอาหารและที่หลบภัยตามที่ต้องการ
- 4) การใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ตามหลักของการอนุรักษ์นั้น มิได้มุ่งแต่จะเก็บรักษาทรัพยากรนั้น ๆ ให้คงอยู่ตลอดไปเท่านั้น แต่ยังต้องรู้จักนำทรัพยากรนั้น ๆ มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดโดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรนั้น ๆ อีกด้วย ในเรื่องสัตว์ป่าก็เช่นกัน

จะต้องหาวิธีที่จะนำเอาสัตว์ป่าต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในทางที่เหมาะสม เช่น จัดสถานที่ชมสัตว์ป่านั้นๆ โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ เช่น กำหนดให้ล่าสัตว์เพศผู้หรือไม่ล่าสัตว์ป่าในฤดูผสมพันธุ์

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

2.3.1 นิยามพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า

อุทิศ กุฎอินทร์ (2537 : 1) ได้อธิบายถึงพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ว่าโดยแท้จริงแล้วสัตว์ป่าหลายชนิดสามารถอาศัยได้ทุกหนทุกแห่งในประเทศ อาจเป็นแหล่งน้ำ ในตัวเมือง หมู่บ้าน ในชนบท ทุ่งนา หรือพื้นที่เกษตรกรรมรูปแบบอื่น ๆ บางชนิดอาจต้องอาศัยพักหลับนอนและออกลูกในป่าหรือสังคมพืชคลุมดินแบบใดแบบหนึ่งที่เป็นพื้นที่ทางธรรมชาติ แต่แหล่งหากินอาจอยู่ในบ้านเมืองหรือพื้นที่เกษตรกรรม อย่างไรก็ตามยังมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่ต้องอาศัยป่าไม้หรือสังคมพืชคลุมดินตามธรรมชาติเป็นแหล่งประกอบกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตในทุก ๆ ด้าน

พื้นที่ป่าไม้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอันประกอบด้วยแหล่งอาหารแหล่งน้ำ ที่หลบภัย และพื้นที่เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ (กรมป่าไม้, 2537 : 63) ในประเทศไทยได้กำหนดพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดตั้งวิธีการจัดตั้งและกฎข้อบังคับที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าประเภทต่าง ๆ มีดังนี้

1) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ตามมาตรา 33 ซึ่งมีใจความว่า “เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัยเพื่อรักษาซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าก็กระทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว” บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า” ที่ดินที่กำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นจะต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทางการเมือง

2) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-hunting Area) ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า “บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการหรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันแห่งใด รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจะกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิด หรือประเภทใดก็ได้” โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

3) พื้นที่ทางศาสนา และสถานที่ราชการ ในมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้กำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือมิใช่ หรือเก็บ หรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่า ในบริเวณวัดหรือในบริเวณสถานที่ที่จัดเพื่อประชาชนให้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา”

2.3.2 การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

อุทิศ ฎฎอินทร์ (2537 : 5-6) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าว่าการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของประเทศไทยโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์หลักที่การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ และที่จะโยกย้ายเข้ามาอาศัยใหม่ตลอดไป หรือโยกย้ายเข้ามาพักพิงชั่วคราวในบางฤดูกาลหรือบางเวลา

เพื่อให้สัตว์ป่าเหล่านี้ได้อาศัยอยู่อย่างเป็นสุขสมบูรณ์ สามารถแพร่ขยายพันธุ์เพื่อการดำรงพันธุ์และแพร่กระจายเข้าไปสู่พื้นที่ข้างเคียงหรือพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ การอนุรักษ์สัตว์ป่าถือว่าเป็นนโยบายระดับโลกในอันที่จะเก็บรักษาสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในโลกเอาไว้ นอกเหนือจากการเก็บรักษาสายพันธุ์เพื่อปรับปรุงพันธุ์สัตว์เลี้ยงและเพื่อเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว การอนุรักษ์สัตว์ป่าทุกชนิดเป็นสิ่งมีชีวิตอันเป็นเพื่อนร่วมโลกของมนุษย์ควรมีสถิติอันชอบธรรมที่จะดำรงชีพอยู่ในโลกด้วย เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ รัฐบาลไทยได้ใช้วิธีการต่างๆ เพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ เช่น การออกกฎหมายควบคุมการค้าทำลายสัตว์ป่า การป้องกันถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในรูปแบบต่างๆ การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นจึงเป็นการตอบสนองต่อนโยบายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นรัฐบาลยังมุ่งประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ด้วยโดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้คือ

1) การอนุรักษ์พันธุ์พืชและสังคมพืชของโลกไว้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต่าง ๆ มักประกอบด้วยสังคมพืชที่สำคัญหลายสังคมด้วยกัน บางสังคมพืชมีอยู่เฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เท่านั้น เช่น ป่าเต็งรัง ป่าสัก เป็นต้น ในแต่ละสังคมพืชยังประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิดที่เป็นไม้ท้องถิ่นไม่ปรากฏในส่วนอื่นๆ ของโลก บางชนิดเป็นพันธุ์ไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจในด้านการปรับปรุงพันธุ์กรรมของพืชเกษตร ด้านเภสัชกรรม อาหาร สัตว์เลี้ยง เป็นต้น

2) การอนุรักษ์น้ำ ในประเทศแถบร้อนป่าไม้ นับได้ว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการควบคุมการไหลของน้ำลำห้วย ลำธารและแม่น้ำ ป่านอกจากช่วยให้น้ำซึมลงดินได้มากแล้วยังชะลอการไหลให้ช้าลง ทำให้ลำห้วยลำธารมีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่มีความต้องการน้ำมาก การอนุรักษ์ป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจึงมีผลดีอย่างยิ่งต่อประเทศโดยรวม

3) การอนุรักษ์แหล่งความงามตามธรรมชาติเพื่อการนันทนาการ เนื่องจากการเพิ่มของประชากรและระบบเศรษฐกิจแผนใหม่ ทำให้พื้นที่ทางธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก เปลี่ยนเป็นสังคมเมืองที่จอแจและสับสน ประชาชนต้องทุ่มเทกับการทำงานมากขึ้น ก่อให้เกิดความเครียดและต้องการแหล่งพักผ่อนทางธรรมชาติมากขึ้นด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งที่จะตอบสนองปัญหานี้ได้ โดยดำเนินการในรูปแบบของศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชนในชนบทด้วย

4) การอนุรักษ์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีผลต่อการป้องกันภัยธรรมชาติ และก่อความสมดุลในระบบนิเวศ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามักปกคลุมพื้นที่ป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ จึงมีผลต่อการป้องกันการก่อกวนที่จะลงมาทับถมพื้นที่เกษตรกรรม ชะลอกำลังลมพายุที่พัดผ่านและจะต่อไปสู่ตัวเมืองหรือชุมชน ลดภัยแล้งเนื่องจากการแห้งไหลของน้ำในลำห้วยลำธารตลอดปี ป่ามีส่วนสำคัญยิ่งต่อการยกระดับน้ำในดิน ป่าที่ต่อเนื่องกันเป็นผืนใหญ่ช่วยให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล มีแมลง และสัตว์ป่าช่วยผสมเกสร กระจายเมล็ด ทำให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุลอยู่ในสภาพสังคมถาวรที่ดี ป้องกันการระบาดของโรคพืช และเสริมสร้างความงามให้บ้านเมือง

5) การอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติไว้เพื่อการศึกษาวิจัย ในปัจจุบันแหล่งธรรมชาติและสัตว์ป่าในทุกส่วนของโลกได้ถูกทำลายลงอย่างหนัก ทำให้ขาดแหล่งศึกษาและวิจัยทางด้านนิเวศวิทยาและธรรมชาติวิทยา การอนุรักษ์พื้นที่ในรูปแบบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าก่อให้เกิดโอกาสทางการศึกษาดังกล่าวและยังมีประโยชน์ต่อการศึกษาในสายอื่นๆ ด้วย

จากประโยชน์ของการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะเห็นได้ว่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นพื้นที่ที่สำคัญยิ่งต่อการอยู่รอดของสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาไปตามความเจริญของประเทศ

กรมป่าไม้เป็นส่วนราชการของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องทรัพยากรสัตว์ป่า ได้เสนอรัฐบาลจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นหลายแห่ง โดยกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศซึ่งในการดำเนินงานและการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเหล่านั้น หากสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกอยู่กับพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศจะส่งผลทำให้มีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่างๆ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้อย่างเพียงพอและยั่งยืนตลอดไป

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

2.4.1 นิยามและองค์ประกอบ

ชลิดา สรมณี และพูนศรี สงวนจีพ (2522 : 150) ได้อธิบายถึงความหมายของการจูงใจ (Motivation) ว่าหมายถึง ความพยายามที่จะชักจูงให้ผู้อื่นประพฤติตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้พฤติกรรมของคนจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีแรงจูงใจ (Motive) และมูลเหตุสำคัญของการจูงใจก็คือความต้องการ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2526 : 240)

พยอม วงศ์สารศรี (2527 : 210) กล่าวว่า การจูงใจเป็นศัพท์ที่กว้าง ครอบคลุมเกี่ยวกับแรงขับ (Drive) ความอยาก (Desires) ความต้องการ (Needs) และความปรารถนา (Wishes) และให้ความหมายของการจูงใจว่าเป็นการนำปัจจัยต่างๆ ได้แก่การทำให้ตื่นตัว (Arousal) การคาดหวัง (Expectancy) การใช้เครื่องล่อ (Incentives) และการลงโทษ (Punishment) มาเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการ

ในทำนองเดียวกัน กมลรัตน์ หล้าสุวรรณย์ (อังนินสุนิลา ทนุผล 2533 : 40) ได้กล่าวว่า การจูงใจคือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจนสำเร็จตามที่ตนต้องการ การจูงใจจะเกิดขึ้นได้จากทั้งสิ่งเร้าภายในและสิ่งเร้าภายนอก เมื่อบุคคลเกิดความต้องการก็จะตกอยู่ในสภาพกระวนกระวายใจ หากความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

นอกจากนี้ พรรณราย ทรัพย์ประภา (2529 : 44) ได้อธิบายถึงแรงจูงใจไว้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุประการใดประการหนึ่งที่กระตุ้นให้คนเรานแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ออกมา บุคคลแต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานแตกต่างกันออกไปอย่างไรบ้างนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องจากแรงจูงใจ

อบรม สินิกิบาล (ม.ป.ป. : 50-51) ได้อ้างถึงแนวคิดของ Birch และ Viroff ซึ่งเชื่อมั่นว่าการกระทำที่มนุษย์เลือกนั้นขึ้นอยู่กับความมากน้อยของแรงขับที่จะต้องตัดสินใจกระทำนั้นๆ และยังอธิบายต่อไปอีกว่า แรงจูงใจที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากระบบรางวัล (Incentive System) ที่จะได้รับคือประสาทสัมผัส (Sensory) การเรียนรู้ (Curiosity) การคับค้ำสมาคมกับผู้อื่น (Afflictive) ความก้าวร้าว (Aggressive) ความต้องการความสำเร็จ (Achievement) ความต้องการมีอำนาจ (Power) และความต้องการเป็นอิสระ (Independence) ซึ่งระบบต่างๆ ที่กล่าวมานี้จะเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์เราเกิดปฏิกริยาสมอง

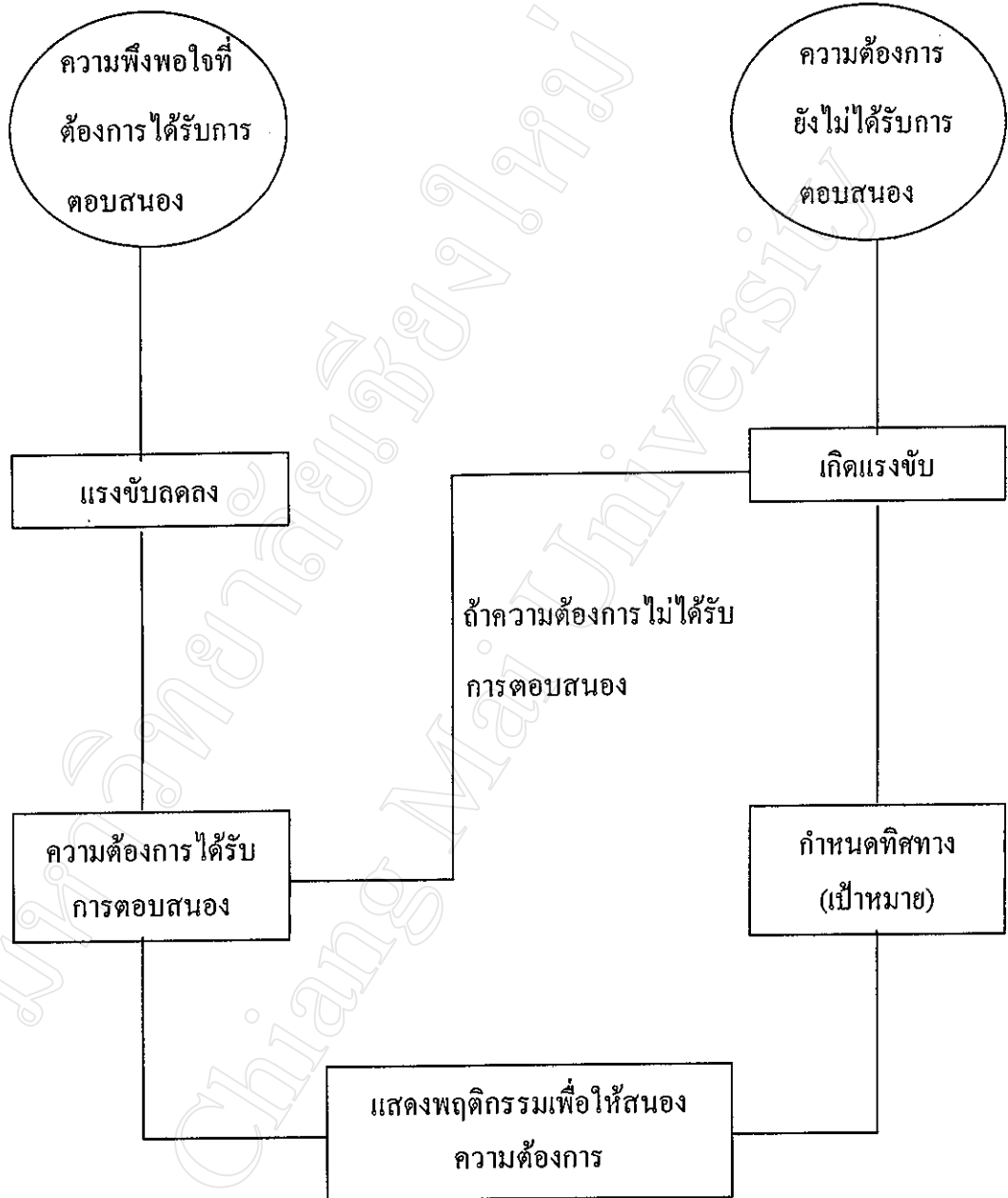
Dale S. Beach (1965 : 379 อ้างในสงวน สุทธิเลิศอรุณ 2527 : 139) ให้คำนิยามแรงจูงใจไว้ว่า แรงจูงใจ หมายถึง ความเต็มใจที่จะใช้พลังเพื่อให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมาย (Goal) หรือได้รับรางวัล (Reward) เป็นสิ่งสำคัญของการกระทำของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ยั่วยุให้ไปถึงซึ่งวัตถุประสงค์ที่สัญญาเกี่ยวกับรางวัลที่ได้รับ

Berelson และ Steiner (1964:240 อ้างในสงวน สุทธิเลิศอรุณ 2527 : 139) ได้อธิบายแรงจูงใจไว้ว่า สิ่งชักจูงอันหนึ่งนั่นก็คือสถานการณ์ภายในซึ่งช่วยกระตุ้น และริเริ่มเรื่องของกิจกรรมการเคลื่อนไหว แล้วนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามช่องทางใต้การนำของเป้าหมาย

แรงจูงใจตามนัยนี้มีผู้ให้ความหมายในทัศนะที่คล้ายกัน คือ สกิดย์ สงศ์สวรรค์ (2529 : 144) ประดิษฐ์ อุปมัย (ม.ป.ป. : 100) สิทธิโชค วรรณสันติกุล (2529 : 115) พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2527 : 406) และปราณี รามสูตร (2528 : 116) ได้ให้ความหมายไว้ว่าแรงจูงใจเป็นสภาวะที่ผลักดันให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่างๆ นานา หรือทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอย่างมีจุดหมายปลายทาง ซึ่งอาจจะเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอกก็ได้

นอกจากนี้สมบูรณ ศาสดาชีวิต (2526 : 2000) ยังได้อธิบายถึงแรงจูงใจว่าหมายถึงสภาพการกระตุ้นหรือการผลักดันที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละบุคคลซึ่งถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เหมาะสม จะทำหน้าที่กระตุ้นหรือผลักดันให้ผู้นั้นแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบหนึ่งหรือให้บรรลุเป้าหมายที่ตนคาดหวัง และถ้าสภาพขาดแคลนอะไรบางอย่างของร่างกายหรือจิตใจหรือสภาพที่เราารู้สึกกระวนกระวาย มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแสดงพฤติกรรมอะไรบางอย่างออกไปขณะนั้นเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับแรงจูงใจอาจสรุปได้ว่า เกิดจากแรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอกทำให้เกิดความอยาก ความต้องการ ซึ่งผลของการกระทำหรือได้รับการตอบสนองตามเป้าหมาย อาจได้มาซึ่งการยอมรับเป็นผู้นำ การบ่งบอกถึงความเป็นชาย เป็นต้น ซึ่งสรุปอยู่ในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 ธรรมชาติของแรงงูใจ
ที่มา: พยอม วงศ์สารศรี (2527 : 211)

2.4.2 ประเภทของแรงจูงใจ

พยอม วงศ์สารศรี (2527 : 212) และปราณี งามสูตร (2528 : 125) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจไว้ในทัศนะที่คล้ายกันว่าแรงจูงใจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่มีความต้องการจะทำบางสิ่งบางอย่างด้วยจิตใจของตนเองโดยไม่ต้องใช้สิ่งล่อใดๆมากระตุ้น แรงจูงใจประเภทนี้ ได้แก่

1.1) ความต้องการ (Needs) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าคนเราทุกคนมีความต้องการและความต้องการทำให้เกิดแรงขับ แรงขับทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายซึ่งเกิดผลคือความสบายใจ ความพอใจ และความต้องการเป็นสิ่งจำเป็นที่บุคคลจะต้องได้รับเพื่อดำรงชีวิต และมีทั้งความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) และความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological Need) (สุนิลา ทนุผล, 2533 : 40) ซึ่ง ชลิตา สรมณี และพูนศรี สงวนชีพ (2522 : 150-151) ได้อ้างทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการจูงใจของ Maslow มาอธิบายความต้องการของมนุษย์ ดังนี้

ก) มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีสิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

ข) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

ค) ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับขั้นตามลำดับของความสำคัญ (A Hierarchy of Needs) กล่าวคือเมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองในขั้นต่อมา (Demand Satisfaction)

ในทางตรงกันข้าม Murray ใน สุนิลา ทนุผล (2533 : 41) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ว่า ความต้องการของมนุษย์ไม่ว่าจะเกิดจากภายในร่างกายหรือเกิดจากสังคมจะมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ถ้าเกิดขึ้นพร้อมกันจะไม่มีความต้องการใดสำคัญไปกว่าความต้องการอื่น ดังนั้น การเลือกแสดงพฤติกรรมตอบสนองความต้องการจึงไม่แน่นอนตายตัว

1.2) ความสนใจพิเศษ (Special Interest) ถ้าบุคคลมีความสนใจในสิ่งใดเป็นพิเศษ ก็จะมีคามมุ่งมั่นที่จะกระทำในสิ่งนั้นให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตน

1.3) ทักษะหรือเจตคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นจัดเป็นการจูงใจภายในที่จะกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรม

2) แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึงสภาวะของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอกเพื่อนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของผู้กระตุ้น แรงจูงใจภายนอกได้แก่ เป้าหมายหรือการคาดหวังของบุคคล ความก้าวหน้าและเครื่องล่อต่าง ๆ

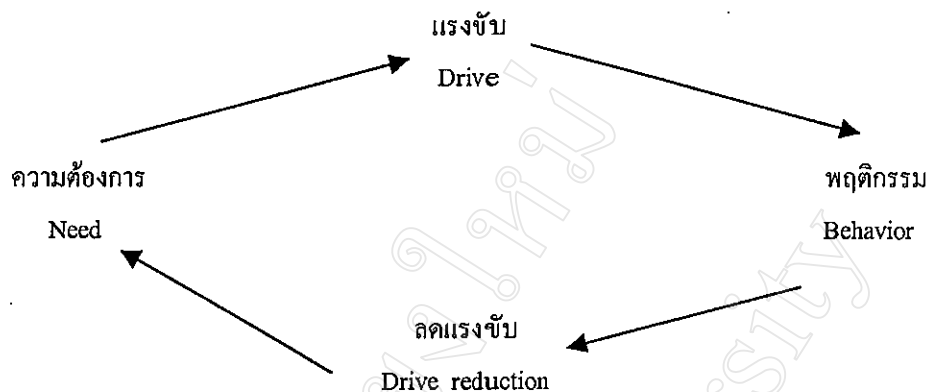
นอกจากนั้น พวงเพชร วัชรอยู่ (2537 : 191) กล่าวว่าไว้ว่าแรงจูงใจอาจมองเห็น (Overt) หรืออาจถูกปิดบังไว้ (Covert) การกระทำของคนนั้นยากที่จะหาคำตอบแท้จริงได้ว่ามาจากสาเหตุใด เช่น บุคคลนั้นอาจไม่ทราบเกี่ยวกับแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของตน ฉะนั้น พวงเพชร จึงได้อธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนแห่งการเกิดแรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกัน 4 ขั้นตอน คือ

2.1) ขั้นความต้องการ (Need Stage) ความต้องการเป็นภาวะขาดความสมดุลที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลขาดสิ่งที่ทำให้ส่วนต่าง ๆ ภายในร่างกายดำเนินไปตามปกติ สิ่งที่เขาคนนั้นอาจเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตอย่างมหันต์

2.2) ขั้นแรงขับ (Drived Stage) ความต้องการในขั้นนี้กระตุ้นให้เกิดแรงขับภายใน คือเมื่อเกิดความต้องการแล้วบุคคลจะนั่งเฉยอยู่ไม่ได้ อาจมีความกระวนกระวายอยู่ไม่สุข ภาวะที่บุคคลมีความกระวนกระวายอยู่ไม่สุข มีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความต้องการด้วย

2.3) ขั้นพฤติกรรม (Behavior Stage) เมื่อเกิดความกระวนกระวายขึ้น ความกระวนกระวายจะผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรม แรงขับจะเป็นพลังให้แสดงพฤติกรรมได้รุนแรงหรือมากน้อยต่างกัน

2.4) ขั้นลดแรงขับ (Drive Reduction Stage) เป็นขั้นสุดท้าย คือ แรงขับจะลดลงภายหลังการเกิดพฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการแล้วสามารถเขียนเป็นแผนภูมิจะได้รูปวัฏจักรขั้นตอนแห่งการเกิดแรงจูงใจ ดังตัวอย่างจากแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 วัฏจักรขั้นตอนแห่งการเกิดแรงจูงใจ
ที่มา : พวงเพชร วัชรอยู่ (2537 : 191)

มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดหรือทฤษฎีแรงจูงใจของนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียง ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ดังเช่น Maslow ได้เขียนทฤษฎีสิ่งจูงใจหรือที่เรียกว่า “ทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับแรงจูงใจ” (Maslow’ General Theory of Human Motivation) เป็นทฤษฎีซึ่ง Maslow ตั้งสมมติฐานสิ่งจูงใจจากความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้(สมพงษ์ เกษมสิน, 2523 : 245)

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการนี้ไม่มีสิ้นสุด เมื่อความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอื่นจะเข้ามาแทนที่
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่มีเครื่องจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นเป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับขั้นตามความสำคัญ กล่าวคือเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นสูงก็มีความต้องการตอบสนองทันที

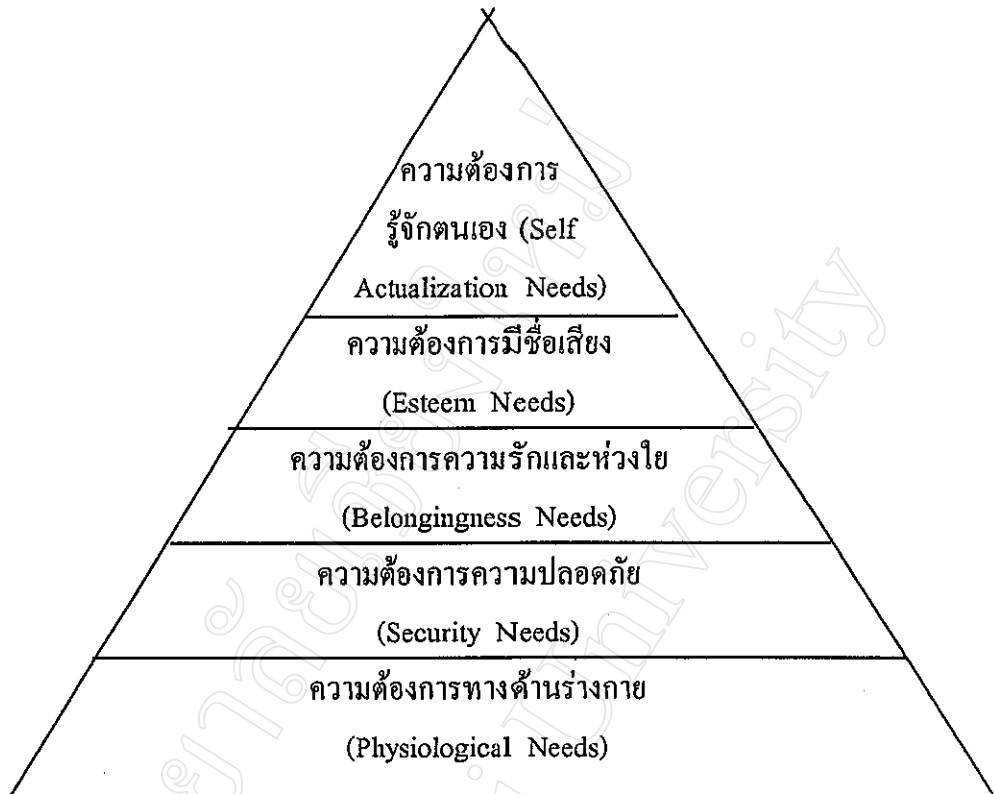
ความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow ทั้ง 5 ขั้นที่จะกล่าวต่อไปนี้จะบอกให้รู้ว่าความต้องการของคนมีการพัฒนาไปตามลำดับขั้นจากต่ำสุดไปสูงสุดซึ่ง Klein และ Ritti (อ้างใน นำชัย ทนุผล, 2529 : 88) ตามแผนภูมิที่ 3 ได้กล่าวถึงความต้องการเหล่านี้ คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการแรกสุดซึ่งจะขาดไม่ได้ เช่น ความต้องการอาหาร การขับถ่าย การเคลื่อนไหว การพักผ่อน ฯลฯ
2. ความต้องการความปลอดภัย (Security Needs) เป็นความต้องการด้านจิตใจเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายแล้ว สิ่งที่ต้องการต่อไปคือความมั่นคงปลอดภัย เช่น เด็กต้องการความคุ้มครองจากผู้ใหญ่ ความมั่นคงทางอาชีพ

3. ความต้องการยอมรับ (Belongingness Needs) เมื่อได้รับการตอบสนองทางร่างกายและความปลอดภัยแล้ว คนก็ต้องการยอมรับนับถือ ต้องการความรักความห่วงใย ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆซึ่งความต้องการแบบนี้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น เพื่อนต่อเพื่อน พ่อแม่กับลูก ชายหนุ่มกับหญิงสาว ครูกับนักเรียน

4. ความต้องการในเกียรติยศชื่อเสียงของตนเอง (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่รู้สึกว่าคุณค่าในสายตาของผู้อื่นเป็นความต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับความสามารถของตนเองทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ

5. ความต้องการที่จะตระหนักในความสามารถของตนเองหรือ รู้จักตนเอง (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด มนุษย์จะมีความต้องการรู้จักตนเองตามสภาพที่ตนเองเป็นอยู่ เข้าใจความสามารถและความต้องการของตนเอง โดยไม่มีการบิดเบือนยอมรับในสิ่งที่บกพร่องของตนเอง แต่คนส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะพัฒนาถึงขั้นนี้ได้เพราะพยายามปกปิดสิ่งบกพร่องของตนเองเสมอมา

แผนภูมิที่ 3 แสดงลำดับขั้นของความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow
ที่มา : นำชัย ทนุผล (2529 : 89)

จากทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือความต้องการทางร่างกาย (Basic Needs or Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ บึงจัยสี่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตซึ่งการล่าสัตว์ป่านั้นถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการขั้นที่ 1 นี้ หากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอสามารถดำเนินการหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่ามาทดแทนการล่าสัตว์ป่าได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ตำบลจุนแล้วก็จะสามารถแก้ปัญหาและป้องกันมิให้ประชาชนตำบลจุนลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security and Safety needs) มนุษย์มีความต้องการที่จะให้ตนมีความมั่นคงในชีวิต ถ้าหากทางเลือกใหม่ที่น่าไปเสนอให้แก่ประชาชนสามารถสร้างความมั่นคงในสถานภาพการดำเนินชีวิตของประชาชนได้เป็นอย่างดีก็จะช่วยให้ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยได้รับการตอบสนองได้ในระดับหนึ่ง

3. ความต้องการทางสังคมหรือความต้องการเป็นเจ้าของ (Social or Love and Belonging Needs) สิ่งที่มีมนุษย์มีความต้องการในขั้นนี้คือ ความรัก ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อประชาชนทราบว่าการทำงานที่อะนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นสำคัญและทางราชการได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาโดยทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ตนเองมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทรัพยากรสัตว์ป่า ซึ่งจะต้องอยู่อาศัยร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระบบนิเวศที่สมดุลก็จะสามารถตอบสนองความต้องการทางสังคมหรือความต้องการเป็นเจ้าของได้

4. ความต้องการการยอมรับนับถือ (Esteem Needs) ความต้องการการยอมรับนับถือสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ

4.1 การยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป เช่น การได้รับการเอาใจใส่ การได้รับเกียรติ

4.2 การยอมรับนับถือตนเอง เช่น ความปรารถนาที่จะไปสู่ความสำเร็จ (Achievement) ความเป็นตัวของตัวเอง (Independence) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Confidence) และความมีอิสระ

เมื่อแรงจูงใจต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนด่าบลจนต้องเข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอได้รับการทดแทนหรือตอบสนองโดยทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า และจากภาพพจน์ที่เคยเป็นหมู่บ้านที่มีการลักลอบล่าสัตว์ป่าจำนวนมากก็จะกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม การยอมรับและให้เกียรติยกย่องจากบุคคลหรือสังคมภายนอกก็จะมีมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการที่ประชาชนทุกคนปรารถนาและจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในตนเองและถิ่นที่อยู่อาศัย

5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเอง (Self-actualization) หรือความต้องการที่จะแสวงหาความก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ความต้องการในขั้นนี้มนุษย์จะมีความสุขในการทำงาน มีความพึงพอใจที่จะสร้างความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิต มีความต้องการให้ตนมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากแนวทางการดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพที่พัฒนาขึ้น ประชาชนย่อมจะเกิดความรู้สึกที่ตนเองมีความสุขและพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้นซึ่งได้มาโดยปราศจากการเบียดเบียนซึ่งชีวิตสัตว์ป่า

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 วิธีการศึกษาแรงจูงใจ

สุชา จันท์ธอม (2531 : 104 - 106) และพวงเพชร วัชรอยู่ (2537 : 191) ได้ทำการศึกษาแรงจูงใจไว้ในทฤษฎีที่คล้ายกันว่าการศึกษาแรงจูงใจนี้ เราศึกษาได้เฉพาะแรงจูงใจ

ที่กระตุ้นให้อินทรีย์เกิดพฤติกรรมเท่านั้น เพราะเป็นสิ่งที่สังเกตได้แต่เราก็ต้องประสบกับความยุ่งยากมากเหมือนกัน เพราะความสลับซับซ้อนและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ดังนี้

1. การแสดงออกของแรงจูงใจนั้นแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม และแตกต่างกันไปตามตัวบุคคลในวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้นวิธีการแสดงออกของแต่ละบุคคลจึงไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ เนื่องจากการแสดงออกของแรงจูงใจเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้และประสบการณ์

2. แรงจูงใจอย่างเดียวกัน อาจทำให้คนเรามีพฤติกรรมแสดงออกไม่เหมือนกัน เช่น การแสดงความโกรธ บางคนอาจแสดงออกโดยการผลักไส ทูบตี แต่บางคนก็อาจจะหลบไปเสียให้พ้น

3. แรงจูงใจที่ไม่เหมือนกัน อาจจะทำให้คนเรามีพฤติกรรมแสดงออกเหมือนกัน เช่น เด็กบางคนเมื่อกลับบ้านรีบทำการบ้านทันที เพราะรักในการเรียน แต่บางคนอาจจะทำการบ้านเพื่อต้องการหลีกเลี่ยงจากการถูกพ่อแม่ใช้ทำงาน

4. แรงจูงใจบางครั้งอาจจะปรากฏออกมาในรูปของการปิดบังอำพราง หรือแสดงออกไม่ตรงตามจริง เช่น การคิใจ เสียใจ บางคนก็ไม่แสดงออกมาทางสีหน้าให้ปรากฏ แต่แอบซ่อนไว้ภายใน โดยมีการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย หรือแอบแฝงซ่อนเร้นในรูปที่หัวใจเต้นแรง และเร็วขึ้นหรือความดันโลหิตสูงขึ้นหรือลดลงได้

5. พฤติกรรมที่แสดงออกมาอาจได้รับการกระตุ้นจากแรงจูงใจหลาย ๆ อย่าง เช่น นักวิทยาศาสตร์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ออกมา มีความต้องการหลายอย่าง เช่น อยากมีชื่อเสียง อยากร่ำรวย ต้องการข้อเท็จจริง ต้องการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่มนุษยชาติและอื่นๆ

2.5.2 การวัดแรงขับ (Measuring of Drives)

การที่จะทราบว่ามีมนุษย์หรือสัตว์มีแรงขับมากหรือน้อยเพียงใดนั้น นักจิตวิทยามีวิธีวัด 4 วิธี คือ

1. วัดโดยดูจากระดับกิจกรรมต่างๆ ไปของบุคคล หรือสัตว์ เมื่อบุคคลหรือสัตว์เกิดแรงขับก็จะเกิดอาการตึงเครียด เกิดอาการกระวนกระวายกระสับกระส่าย ซึ่งมีแรงขับมากจะทำให้มนุษย์และสัตว์อยู่ในภาวะตื่นตัว และกระตือรือร้นในการกระทำกิจกรรมต่างๆ มากด้วย

2. วัดจากอัตราการกระทำที่ได้เรียนรู้แล้ว เช่น ฝึกหัดให้หนูกดคันเมื่อมันหิวจะมีอาหารตกลงมา ดังนั้นเวลาหิวหนูจะกดคันถี่ขึ้น ถ้าหิวมากหนูก็จะกดคันถี่มากขึ้น

3. วัดจากความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจมาก ก็พยายามที่จะฟันฝ่าอุปสรรคไปให้ถึงจุดหมายให้ได้ ในการทดลอง เขาได้นำหนูหิวไว้ตรงหน้าจานอาหาร ซึ่งมีสายไฟฟ้ากั้นอยู่ เมื่อเดินไปกินอาหาร หนูจะถูกไฟฟ้าดูดทันที แต่ถึงมันจะถูกไฟฟ้าดูดมันก็พยายามจะไปกินอาหารก็แสดงว่าหนูหิวมาก

4. วัดจากการเลือก คือการให้บุคคลหรือสัตว์ได้เลือกที่จะแสดงพฤติกรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งโดยปกติแล้วมีความต้องการและแรงจูงใจมากกว่าหนึ่งเสมอ จากการทดลองนำหนูตัวเมียและอาหารไปให้หนูตัวผู้ตัวหนึ่ง ดูว่าหนูตัวนั้นจะเลือกหนูตัวเมียหรือเลือกอาหาร ถ้าหนูเลือกหนูตัวเมียก็แสดงว่าแรงจูงใจทางเพศมีมากกว่าแรงจูงใจอันเนื่องมาจากความหิว

2.5.3 การวัดเกี่ยวกับแนวโน้มของแรงจูงใจ (Measuring of Motivational Disposition)

การจูงใจของมนุษย์นั้นมีความสลับซับซ้อนมากกว่าสัตว์หลายเท่า จึงทำให้ยากที่จะเข้าใจเพราะแรงจูงใจบางอย่างเกิดจากวุฒิภาวะและการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย แต่ว่าส่วนใหญ่ได้มาจากการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันออกไป

ในขณะหนึ่งๆ เรามี Motivation หลายอย่างพร้อมที่จะกระตุ้นให้ร่างกายแสดงพฤติกรรม แต่มีอยู่ Motivation เดียว ที่ร่างกายแสดงพฤติกรรมออกมา Motivation ที่กระตุ้นให้เราแสดงพฤติกรรมออกมา เรียกว่า Aroused Motive ส่วน Motivation ที่แฝงอยู่แต่ยังไม่ทำให้ร่างกายแสดงพฤติกรรมเรียกว่า Motivational Disposition การที่จะวัดว่าบุคคลมีแนวโน้มของแรงจูงใจอะไรนั้นสามารถวัดได้ 4 วิธี คือ

1. วัดโดยให้บุคคลจินตนาการและสร้างเรื่อง (Imaginative Production) วัดได้จากการฟังการให้บุคคลเล่าเรื่องจากการฝันของเขา หรือให้เขาเล่าเรื่องจากรูปภาพต่างๆ ซึ่งเอา The Matic Apperception Test และ Projective Tests เข้ามาวัด

2. วัดโดยการสัมภาษณ์ และรายงานความต้องการของตัวเอง ที่เรียกว่า การรายงานความต้องการของตนเอง (Self-report) อาจใช้แบบทดสอบทางบุคลิกภาพที่เรียก Edwards Personal Preference Schedule มาวัดเพื่อให้เขาได้ Rate ตัวของเขาเองออกมา

3. การสังเกตพฤติกรรมและการสืบประวัติ (Behavior Observation & Case Study) เป็นการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ไปของบุคคลที่แสดงโต้ตอบต่อสถานการณ์ต่างๆ ไป

4. การทดลองแรงงูใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรม (Experimental Arousal of Motive) เป็นการสร้างสถานการณ์เพื่อให้บุคคลหรือสัตว์ได้แสดงพฤติกรรมของตนเองเพื่อดูแรงงูใจ เช่น การให้หนูเลือกอาหาร และเพศตรงกันข้าม

สำหรับวิธีการศึกษาถึงแรงงูใจในการล่าสัตว์ป่าของผู้ให้ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาจะรวบรวมสถานการณ์ที่น่าจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าไปล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ แล้วให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาว่าสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือไม่